

حدود و قلمرو اختیار و آزادی در دو مکتب اسلام و اگزیستانسیالیسم

www.ketab.ir

غزاله دولتی

محمود نمازی اصفهانی

استادیار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی

۱۴۰۱

سرشناسه	دولتی، غزالی، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	حدود، اختیار و آزادی در دو مکتب اسلام و اگزیستانسیالیسم / غزالی دولتی، محمود نمازی اصفهانی.
مشخصات نشر	قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	۵۴۸ ص.
فروست	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم، صفحه: ۲۷۱.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۴۰۶-۴
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا.
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	طباطبائی، محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ -- دیدگاه درباره جبر و اختیار.
موضوع	Tabatabai, Mohammad Hoscy-- Views on free will and determinism
موضوع	جبر و اختیار -- مطالعات تطبیقی.
موضوع	Free will and determinism-- Comparative studies
	جبر و اختیار - فلسفه.
	Free will and determinism -- Philosophy
	اسلام و اگزیستانسیالیسم.
	Islam and existentialism
	اگزیستانسیالیسم -- دیدگاه فیلسوفان.
	Existentialism -- *Views of philosophers
شناسه افزوده	نمازی اصفهانی، محمود، ۱۳۴۱ -
شناسه افزوده	Namazi Esfahani, Mahmoud
شناسه افزوده	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
رده‌بندی کنگره	BP۲۷۱/۶
رده‌بندی دیوبی	۴۶۵/۲۹۷
شماره کتاب‌شناسی ملی	۹۰۹۰۸۰۸

۱۶۵۴

شمارهٔ ردیف

۲۷۱ - فلسفه

شمارهٔ موضوعی

۱۴۰۱-۷۴

■ حدود و قلمرو اختیار و آزادی در دو مکتب اسلام و اکزیستانسیالیسم

● تألیف: غزاله دولتی و محمود نمازی اصفهانی

● ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

● چاپ: افق

● نوبت و تاریخ چاپ: اول، زمستان ۱۴۰۱

● شمارگان: ۳۰۰

● قیمت: ۲۲۰۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۲۸

● تلفن و شماره: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۶-۲۵

● شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منیری جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰، طبقه سوم، واحد ۱۱۲

● تلفن و شماره: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۱۲۱-۲۱

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

● تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹-۲۵

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۴۰۶۶-۱

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه معاونت پژوهش
۱۷	مقدمه
۲۳	اختیار
۲۴	فیلسوفان اگزیستانسیالیست خداآورد
۲۴	سورن کی‌یرکگور
۲۵	کارل یاسپرس
۲۵	گابریل مارسل
۲۵	علامه طباطبایی

فصل اول

معرفی فیلسوفان

۲۹	بخش اول: معرفی فیلسوفان اگزیستانسیالیست خداآورد
۳۰	تعریف اگزیستانسیالیسم
۳۱	۱. رویکرد انتقادی به فلسفه سنتی
۳۲	۲. پرسش‌های مشترک فلسفه اگزیستانسیالیسم
۳۳	۳. موضوع مشترک مورد بحث در آثار اگزیستانسیالیست‌ها
۳۶	فیلسوفان اگزیستانسیالیست

۳۸	مسائل مشترک اگزیستانسیالیست‌ها
۴۱	دلایل اهمیت فیلسوفان اگزیستانسیالیست
۴۴	معرفی سورن کی‌یرکگور (۱۸۱۳-۱۸۵۵)
۴۴	زندگی‌نامه
۴۹	آثار و نگاه‌ها
۵۲	عقاید و دیدگاه‌ها
۶۱	معرفی کارل یاسپرس (۱۸۸۳-۱۹۶۹)
۶۱	زندگی‌نامه
۶۳	آثار و نگاه‌ها
۶۵	عقاید و دیدگاه‌ها
۷۹	معرفی گابریل مارسل (۱۸۸۹-۱۹۷۳)
۷۹	زندگی‌نامه گابریل مارسل
۸۲	آثار و نگاه‌های گابریل مارسل
۸۵	عقاید و دیدگاه‌های گابریل مارسل
۹۳	بخش دوم: معرفی علامه طباطبایی
۹۳	جایگاه علامه طباطبایی در فلسفه اسلامی
۹۴	دلایل اهمیت علامه طباطبایی در حوزه فکر و فلسفه اسلامی
۱۰۰	زندگی‌نامه
۱۰۳	آثار و نگاه‌ها
۱۰۵	عقاید و دیدگاه‌های فلسفی

فصل دوم

مبانی فیلسوفان اگزیستانسیالیست خدا‌باور و علامه طباطبایی

۱۰۹	بخش اول: مبانی فیلسوفان اگزیستانسیالیست خدا‌باور
۱۰۹	مبانی معرفت‌شناختی
۱۱۹	خلاصه مباحث مربوط به مبانی معرفت‌شناختی
۱۲۲	مبانی روش‌شناختی
۱۲۲	۱. خردستیزی

۱۳۲	۲. روش تجربہ گرایی ذہنی .....
۱۴۱	۳. روش پدیدارشناسی .....
۱۴۴	۴. روش تمثیل گرایی .....
۱۴۷	خلاصہ مباحث مربوط بہ مبانی روش شناختی .....
۱۵۰	مبانی ہستی شناختی .....
۱۵۷	سوزن کی پرکگور .....
۱۶۳	کارل یاسپرس .....
۱۶۸	گابریل مارسل .....
۱۷۱	خلاصہ مباحث مربوط بہ مبانی ہستی شناختی .....
۱۷۴	مبانی انسان شناختی .....
۱۸۶	خلاصہ مباحث مربوط بہ مبانی انسان شناختی .....
۱۸۹	مبانی ارزش شناختی .....
۲۰۵	خلاصہ مباحث مربوط بہ مبانی فلسوفان اگزیستانسیالیست خداہاور .....
۲۰۹	بخش دوم: مبانی علامہ طباطبائی .....
۲۰۹	مبانی معرفت شناختی .....
۲۱۷	خلاصہ مباحث مربوط بہ مبانی معرفت شناختی .....
۲۱۹	مبانی روش شناختی .....
۲۳۰	خلاصہ مباحث مربوط بہ مبانی روش شناختی .....
۲۳۵	مبانی ہستی شناختی .....
۲۴۱	خلاصہ مباحث مربوط بہ مبانی ہستی شناختی .....
۲۴۴	مبانی انسان شناختی .....
۲۶۰	خلاصہ مباحث مربوط بہ مبانی انسان شناختی .....
۲۶۴	مبانی ارزش شناختی .....
۲۷۶	خلاصہ مباحث مربوط بہ مبانی ارزش شناختی .....
۲۸۱	بخش سوم: تطبیق و مقایسہ مبانی فلسوفان اگزیستانسیالیست خداہاور و علامہ طباطبائی .....
۲۸۱	تطبیق و مقایسہ مبانی معرفت شناختی .....
۲۸۳	تطبیق و مقایسہ مبانی ہستی شناختی .....

مقدمه معاونت پژوهش

حقیقت اصیل‌ترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسله مؤمنان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین‌حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین‌رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصه نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانه دنیا رسته‌اند، و در این میان، نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم ﷺ و جانشینان برحق و گرامی او، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیره آن پیشوایان و عرضه آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در

عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشوآرتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌روند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازیابند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرز و بوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار نرسیده، و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان رد پای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این‌رو، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازماندهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی^{ره} در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای^{ره} از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به

پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو فلسفه تطبیقی غرب و اسلام که در حیطه نقد مبانی، نظریه‌ها و پیامدها صورت گرفته و با تلاش پژوهشگران ارجمند، سرکار خانم دکتر عزاله دولتی و حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمود نمازی اصفهانی نگارش یافته است. این پژوهش سعی دارد با نگاهی تطبیقی، مقوله اختیار را در دو دیدگاه انگریستانسیالیسم و علامه طباطبایی ارزیابی و نقد کند.

معاونت پژوهش از مولفان محترم صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی *